

АНОТАЦІЯ

Біловіцька Ю. А. Реалізація державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії 281 – Публічне управління та адміністрування (Галузь знань 28 – Публічне управління та адміністрування). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2023.

В обґрунтуванні актуальності обраної теми дисертаційного дослідження зазначається, що на сьогодні у світі процес оновлення національної економіки стикається з проблемами обмеженості ресурсів та забруднення довкілля, що у подальшому має негативний вплив на виробничі ресурси. Все більшого значення набувають питання забезпечення довготривалого збереження природного середовища при одночасному підтриманні стійкого економічного розвитку на інноваційній основі. Враховуючи процеси євроінтеграції, в Україні проблемні аспекти з реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки мають бути терміново вирішені. Бо вже зараз потреби людини відносно ресурсів за даними Всесвітнього фонду охорони природи перевищують можливості Землі аж на 50 %.

Головним завданням сучасної системи управління є розробка механізмів для реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки. Ці механізми повинні узгоджувати інтереси держави, бізнесу та громади, вбудувати «зелену» економіку у процес вдосконалення економічної політики держави, створити умови для підвищення рівня розвитку країни та якості життя населення.

На основі визначеної мети, об'єкта, предмета, методів дослідження у дисертаційній роботі здійснено обґрунтування теоретичних положень та

практичних рекомендацій щодо реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки в Україні.

За результатами дослідження вперше розроблено концептуальні положення Стратегії реалізації державної політики сталого розвитку «зеленої» економіки в Україні, ключові основи з яких є: вихідним компонентом цієї Стратегії є поступовий перехід від традиційної економіки (з її сферами діяльності, що не є енерго- й ресурсоефективними та забруднюють довкілля) до «зеленої» економіки (що має за основу якісні структурні зрушення, інноваційні види діяльності й галузі, що не шкодять навколишньому природному середовищу, ефективне використання природних ресурсів та ін.), стратегічною метою визначено досягнення сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки, що сприяє розв'язанню економічних, екологічних та соціальних проблем, шляхом використання комплексного механізму, що в подальшому буде задовольняти потреби нинішніх поколінь, не ставлячи під загрозу задоволення потреб майбутніх поколінь, для досягнення стратегічної мети має бути дотримано принципів: наукової обґрунтованості та комплексності, законності та системності, альтернативності та узгодженості, прозорості та прогнозованості, ефективності та результативності, соціальної відповідальності, безпечності та екологічної спрямованості, та визначено напрямки що забезпечуватимуть дотримання стратегічного підходу: напрям енергоефективності, напрям ефективного використання ресурсів, напрям використання енергозберігаючих та енергоефективних технологій та напрям поширення ідеології «зеленої» економіки.

Було удосконалено обґрунтування комплексного механізму реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки, який включає: по-перше, обов'язкові елементи механізму державної політики: це суб'єкти - інституції, які здійснюють державне регулювання та уповноважені державою (загального державного управління, органи відомчого управління та контролю, органи спеціалізованого управління з використанням окремих видів ресурсів та органи громадського управління, а також визначено їх

функції) та об'єкти державної політики (сфери, галузі, регіони, ситуації тощо); по-друге, визначено цілі механізму реалізації державної політики сталого розвитку «зеленої» економіки; по-третє, механізми (правовий, економічний, адміністративний та екологічний), по-четверте, самі інструменти, що доступні органам державної влади для створення умов переходу та його пришвидшення до «зеленої» економіки; та періодизацію державної політики сталого розвитку в Україні, зокрема визначено що формування та реалізацію було розпочато ще 1997 р. та відбувається приблизно двадцять п'ять років. Перший період – формування державної політики сталого розвитку (1997-2003), другий період – становлення державної політики сталого розвитку (2003-2015), третій період – розвиток державної політики сталого розвитку (2015-2020), четвертий період – розбудова державної політики сталого розвитку (2020-до тепер), що дало змогу розробити науково обґрунтовані практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів реалізації державної політики сталого розвитку «зеленої» економіки в Україні.

Відповідно до проблематики дослідження дістало подальшого розвитку узагальнення закордонного досвіду реалізації державної політики сталого розвитку «зеленої» економіки, що дозволило виокремити три основні підходи щодо реалізації концепції сталого розвитку на основі «зеленої» економіки. Північно-американський підхід головна мета незалежність енергетичної системи, Тихоокеанський підхід направлений на розвиток інновацій, наукові розробки тощо та Європейський підхід який на зараз перебуває у перехідному періоді, та направлений на розвиток інноваційних технологій, а також на незалежність енергетичної системи. Усі країни світу як один із пріоритетів розвитку виділяють сектор енергетики, з використанням ВДЕ та підвищення рівня енергоефективності. Більше того, політика країн спрямована на розбудову моделі так званої «зеленої», або «низько вуглецевої» економіки шляхом зменшення викидів парникових газів та зведення до мінімуму негативного впливу на довкілля. Це реалізується за допомогою як прямих, так і непрямих методів державного регулювання. Зокрема поширеним є

використання фіскальних стимулів: встановлення пільгового оподаткування або введення «зелених» податків на види діяльності, які не завдають шкоди довкіллю; та уточнення змісту поняття: *механізм реалізації державної політики сталого розвитку «зеленої» економіки* – це система взаємопов'язаних механізмів та інструментів, за допомогою яких виникають суб'єктно – об'єктні відносини державної політики, забезпечують перехід на засади «зеленої» економіки та використання нових технологій виробництва і споживання товарів та послуг, які не шкодять навколишньому природному середовищу та не ставлять під загрозу можливість задовольняти потреби майбутніх поколінь.

Результати, отримані у дисертаційному дослідженні, у сукупності дозволили вирішити конкретне науково-практичне завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розроблені практичних рекомендацій щодо реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки в Україні, що дозволило сформулювати такі основні положення, висновки й рекомендації:

У дисертаційній роботі проведено узагальнення основних концепції й визначені сутнісні ознаки державної політики сталого розвитку «зеленої» економіки, що дало можливість уточнити основні напрями реалізації, встановити головні цілі, завдання, принципи та складники цієї політики. Узагальнення поняттєвого апарату в досліджуваній проблематиці дозволило уточнити такі категорії: державна політика, «зелена» економіка, сталий розвиток, державна політика сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки. Державна політика сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки функціонує з метою забезпечення процесів ефективного використання природних ресурсів, економічного зростання та соціального розвитку, без шкоди навколишньому середовищу. Сферу «зеленої» економіки доцільно розглядати як об'єкт державної політики, оскільки вона є результатом взаємодії не тільки органів влади, а і представників громадських організацій, підприємств та населення.

Встановлено, що формування та реалізація державної політики сталого розвитку в Україні, відбувається ще з 1997 року. Безпосередньо розробка програмних документів в яких визначаються принципи сталого розвитку та направлені на вирішення глобальних, національних та регіональних проблем відбувалася з 2003 року. На сьогодні в Україні для офіційного визнання всесвітньої стратегії сталого розвитку вже здійснено такі заходи: розроблено Національний План дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020 – 2025 роки; затверджено Концепцію та Стратегію національної екологічної політики України до 2030 року; сформовано Національну комісію сталого розвитку України, розроблено Цілі сталого розвитку та проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року тощо. Відповідно до цього, за оцінками міжнародних експертів, Україна перебуває на рівні інших країн пострадянського простору за реалізацією «Цілей сталого розвитку». Однак, повільний темп розвитку економіки у нашій державі, що супроводжується деградацією навколишнього природного середовища, а також необхідністю підвищувати міжнародний імідж країни, виконати міжнародні угоди, все це потребує змін пануючої парадигми розвитку країни у напрямку «зеленого» зростання не тільки на національному, а й на регіональному рівнях.

Проведено аналіз сучасного стану реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки в Україні, можна сказати, що економіка України є неконкурентоспроможна внаслідок енергомісткості та ресурсовитратності, основні показники техногенного навантаження на навколишнє природне середовище та витрати на природоохоронні заходи свідчать про погіршення стану довкілля в Україні. Ця проблема виникла насамперед, через те що, тривалий час перевага надавалась сировино-видобувним, еколого-небезпечним галузям промисловості. А також, за відсутності необхідного рівня інвестицій для модернізації технологій виробництва та невиконання заходів у сфері охорони навколишнього середовища, призвели до незадовільного стану довкілля. В результаті цього надалі загроза виникнення надзвичайних ситуацій в Україні вища, порівняно

з розвинутими країнами, зокрема у країнах Європейського Союзу. Тому необхідна екологізація економіки – перехід на ВДЕ, впровадження «зелених» технологій та раціональний підхід до використання ресурсів та поширення самої ідеології «зеленої» економіки. Доцільним є отримання синергії від впровадження економічної, екологічної та соціальної складової економічного розвитку.

Обґрунтована необхідність використання міжнародної допомоги та залучення інвестицій в процес реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки. Доведено, що бар'єром залучення більших коштів з міжнародних джерел, є низький пріоритет екологічної сталості в національних програмах розвитку. Потреба в інвестиціях є співзвучна з необхідністю реформування цілої системи фінансування охорони навколишнього середовища та заходів пов'язаних із відтворенням та підтриманням природних ресурсів у належному стані в Україні відповідно до ринкових відносин.

Для створення надійного та стабільного джерела акумуляції та розподілу фінансових ресурсів на потреби розвитку «зеленої» економіки, запропоновано створити Національний «зелений» фонд. Він може бути створений у складі спеціального фонду Державного бюджету України. Основним завданням якого було б залучення інвестицій на великі суми коштів та довгострокові терміни їх реалізації. У випадку формування Національного «зеленого» фонду буде удосконалена організаційна структура з керування державних коштів які направленні у сферу охорони навколишнього середовища і використання природних ресурсів. Це буде одна з частини адміністративної реформи та підвищить ефективність керування цією сферою.

Перехід до «зеленої» економіки залежить від низки політичних, економічних та інституційних умов тощо. Україні потрібно визначити концептуальні положення з новими правилами та підходами до реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки, що має включати: інституційні реформи; співпрацю органів влади з бізнесом та

громадою для формування ефективної екологічної інфраструктури; інвестиції у наукові дослідження й освітні проєкти у галузі «зеленої» економіки; створення можливостей для інноваційного прориву в розвитку економіки та переходу на еколого-безпечні технології виробництва, які були представлені в науковій сфері; направити суспільну свідомість, у бік дбайливого ставлення до навколишнього природного середовища.

Стратегічні орієнтири вдосконалення реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки полягають у запозиченні європейського досвіду та приєднання до «Європейської Зеленої Угоди». З'ясовано, що основним документом, що визначає економічне майбутнє ЄС у найближчі роки є «Європейська Зелена Угода». Це стратегія економічного розвитку із новими правилами та еко підходами в напрямку екологізації європейської економіки. Цей документ матиме комплексний вплив на економіку як європейських країн, так і країн-сусідів. На сьогодні Україна не повинна зволікати, а об'єднатися з діями Європейського союзу та готуватися до нових правил розвитку, зокрема, у післявоєнний період, й проникнути у процеси формування «зеленої» економіки. Особливу увагу слід приділити поєднанню європейських стандартів і принципів із застосуванням власних українських засобів та важелів державної політики сталого розвитку «зеленої» економіки. Також, взаємовідносини органів влади, бізнесу та громади, у напрямку зменшення рівня забруднення навколишнього природного середовища, повинно бути пріоритетом у вдосконаленні механізмів реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки, бо подальше застосування їх вирішить не тільки економічні, соціальні та екологічні проблем, а й політичні на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Визначено підходи, до удосконалення механізмів реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки: по-перше вони направлені, як вже зазначалося вище, на співпрацю органів державної влади, бізнесу та громади тощо, що в подальшому сприятиме захисту навколишнього

природного середовища, а по-друге на запозичення досвіду інших країн, щодо впровадження енергоефективних технологій, для практичного захисту довкілля від забруднення.

Практичне значення очікуваних наукових результатів полягає в тому, що окремі висновки та узагальнення можуть бути використані органами державної влади для визначення перспектив розвитку «зеленої» економіки в Україні, реалізації механізмів та інструментів нової екологічної стратегії України, та зокрема, при розробці концептуальних основ стратегії державної політики на основі «зеленої» економіки, як на державному, так і на регіональному рівнях.

Ключові слова: державна політика, сталий розвиток, «зелена» економіка, механізм, механізм реалізації державної політики сталого розвитку «зеленої» економіки, сталий розвиток сільських територій, правовий механізм, економічний механізм, енергетика, енергоефективність, енергозбереження, кластери, державно-приватне партнерство, Smart city.